

ΕΚ ΤΩΝ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ ΤΗΣ ΝΕΚΡΑΣ ΘΑΛΑΣΣΗΣ

ΤΟ ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΙΣ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΟΥ ΝΑΟΥΜ

(4 QpNah)

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΙΝ Α. DUPONT — SOMMER

Καθηγητοῦ ἐν Σορβώννῃ

ΕΙΣ ΑΓΩΓΗ — ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

ΥΠΟ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ Γ. ΚΙΡΚΑΣΙΟΥ

ΕΙΣ ΑΓΩΓΗ

Ἐξαιρετικὴν ὄλως θέσιν μεταξὺ τῶν ἀνευρεθέντων παρὰ τοῖς σπηλαίοις Qumran σπουδαιοτάτων καταλοίπων τῆς ἐσσηνικῆς βιβλιοθήκης, καταλαμβάνει καὶ ἰκανὸς ἀριθμὸς ἐπεξηγηματικῶν ἔργων γνωστῶν παρ' ἡμῖν ὡς «Ἵπομνημάτων».

Ἀληθῶς, πρόκειται περὶ ἑνὸς νέου εἴδους «σχολίων» ἐπὶ τῶν ἐν χρῆσει ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τῆς αἰρέσεως τῆς διαβήκης βιβλικῶν κειμένων, ἀγνωστων ἄχρι τοῦδε ἐν τε τῇ ἐπισήμῳ Συναγωγῇ καὶ τῇ Χριστιανικῇ Ἐκκλησίᾳ. Τὰ ὑπὸ ἀλληγορικὴν ἔννοιαν βιβλικά ταῦτα ὑπομνήματα, ἐπεῖχον θέσιν ἐπεξηγηματικῆς ἐρμηνείας τῶν βιβλικῶν κειμένων, ἐπληροῦντο δὲ παραδόξων διδασκαλιῶν περὶ τῶν μελλόντων νὰ συμβῶσιν ἐν τοῖς ἐσχάτοις καιροῖς, συμφώνως πρὸς τὰς ἐσχατολογικὰς δοξασίας τῆς ἀποκαλυπτικῆς ἐκείνης αἰρέσεως.

Τὴν δυνατότητα τῆς πλήρους καὶ αὐθεντικῆς ἐρμηνείας τούτων, κατεῖχε μόνον ὁ διὰ μιᾶς ἀνωτέρας διαισθήσεως πεπροικισμένος ἀγνωστος ὑπομνηματιστής, ὅστις καὶ ἠδύνατο νὰ καθερμηνεύσῃ ἀληθῶς τὰς ἀποκρύφους ταύτας διδασκαλίας.

Τὸ εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Ναοῦμ ὑπόμνημα εἶναι γεγραμμένον εἰς τετράγωνον ἑβραϊκὴν γραφὴν, ἀκολουθεῖ δὲ τὸν γενικὸν χαρακτῆρα τῆς συγγραφῆς τῶν ἐσσηνικῶν βιβλικῶν ὑπομνημάτων.

Οὕτως, ἐν ἀρχῇ παρατίθενται μίᾳ ἢ καὶ πλείονες περικοπαὶ ἐκ τοῦ βιβλικοῦ κειμένου, ἐν συνεχείᾳ δ' ἔπεται ἡ ἐρμηνεία τούτων εἰσαγομένη διὰ μιᾶς κοινοτύπου ἐκφράσεως, ὡς: «ἡ ἐρμηνεία του ἀναφέρεται» ἢ «ἡ ἐρμηνεία τοῦ λόγου ἀναφέρεται», τῆς τοιαύτης τακτικῆς ἐπαναλαμβανομένης μέχρι πέρατος τοῦ βιβλικοῦ κειμένου.

Ἡ διάταξις αὕτη ἀνακαλεῖ πάραυτα εἰς τὴν μνήμην ἡμῶν, τὴν ὑπὸ τοῦ

Φίλωνος¹ τοῦ Ἀλεξανδρέως γενομένην μνείαν περὶ τοῦ τρόπου μελέτης τῶν ἱερῶν βιβλίων κατὰ τὰς ἑσσηνικὰς συναθροίσεις.

Ὁὐχὶ ἥσσονος σημασίας τυγχάνει καὶ ἡ ἐν τῷ Ἐγχειρίδιῳ τῆς Πειθαρχίας² διαλαμβανομένη θαυμασία παράγραφος, ἡ ὑπομιμνήσκουσα τὴν ὑποχρέωσιν τῶν μελῶν τῆς Κοινότητος ὅπως, ἀδιαλείπτως ἐγγρηγορῶσιν διὰ τὴν μελέτην τοῦ Νόμου καὶ τὴν ἔρευναν τοῦ δικαίου.

Ἡ τοιαύτη παρ' αὐτῶν κυρία καὶ ἀποκλειστικὴ ἀπασχόλησις, κατέστησεν αὐτοὺς βαθεῖς μύστας τῶν βιβλικῶν κειμένων καὶ ἐμπνευσμένους καὶ βαθυστοχάστους σχολιαστὰς τούτων.

Φθίνοντος τοῦ ἔτους 1950 πληθὺς ὅλη βιβλικῶν καὶ ἐξωβιβλικῶν ἑσσηνικῶν ὑπομνημάτων ἀνεκαλύφθη καὶ ἐξεδόθη. Οὕτως, ἡ ἔρευνα τοῦ ὑπ' ἀριθμ. IV σπηλαίου, κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1952, ἀπέδωκεν ἀποσπάσματα τινὰ ὑπομνημάτων, ἀναφερομένων διαδοχικῶς εἰς τὰ βιβλία τοῦ Ἡσαίου, τοῦ Ὡσηὲ καὶ τοῦ Ναοὺμ, τοῦ τελευταίου δὲ τούτου προερχόμεθα εἰς τὴν δημοσίευσιν ἑλληνιστί.

Τὸ ἀνά χεῖρας ὑπόμνημα, δὲν ἀποκλίνει μεγάλως ἀπὸ τοῦ ἐβραϊκοῦ κειμένου· ὑπαινίσσεται δὲ γεγονότα καὶ περιστατικὰ ἅτινα ἔλαβον χῶραν καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ συγγραφεὺς ἐξέπῳνει τὸ ὑπόμνημα τοῦτο.

Ἡ παρούσα μετάφρασις ἐγένετο ἐπὶ τῇ βᾶσει τῆς ὑπὸ τοῦ A. Dupont-Sommer³ κριτικῆς ἐκδόσεως τῶν βιβλικῶν ὑπομνημάτων καὶ τῇ βοηθείᾳ τῶν σχετικῶν πρὸς τὸ ὑπόμνημα σημειώσεων τοῦ καθηγητοῦ T.H. Gaster⁴.

Ἐν ταῖς ἀγγύλαις, περιλαμβάνεται τὸ διὰ κριτικῆς ἀποκαταστάσεως ἀπολεσθὲν κείμενον· τούναντίον, αἱ στιγμαί, δεικνύουσι ἀπολεσθὲν κείμενον μὴ δυνάμενον ν' ἀποκατασταθῇ. Τὰ μνημονευθέντα ἔργα τῶν Dupont-Sommer καὶ Gaster, περιέχουν, προσέτι, πολλὰς καὶ χρήσιμους σημειώσεις ἀναπτυσσοῦσας τὸ περιεχόμενον τοῦ ὑπομνήματος τούτου κατὰ τρόπον διαφωτιστικόν, ἄστινας παραθέτομεν εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὸ ὑπόμνημα.

1. Q.o.p.l.s., §§ 81-82. «καθ' ἡλικίας ἐν τάξεσιν ὑπὸ πρεσβυτέροις καθέζονται, μετὰ κόσμου τοῦ προσήκοντος ἔχοντες ἀκροατικῶς. εἴθ' εἰς μὲν τις τὰς βίβλους ἀναγινώσκει λαβὼν, ἕτερος δὲ τῶν ἐμπειροσάτων ἕσα μὴ γνώριμα παρελθὼν ἀναδιδάσκει· τὰ γὰρ πλεῖστα διὰ συμβόλων ἀρχαιοτρόπῳ ζηλώσει παρ' αὐτοῖς φιλοσοφεῖται». (L. Cohn-P. Wendland, Philonis Alexandrini, Opera..., τόμ. VI, Berolini 1915).

2. Πειθ., 6,6-8. «Καὶ δὲν πρέπει νὰ ἐλλείπῃ ἐν τῷ τόπῳ ἔνθα ὑπάρχουν οἱ δέκα, ἀνὴρ ἑρευνῶν τὸν νόμον ἡμέραν καὶ νύκτα διὰ παντὸς (ἐξηγῶν) προφορικῶς ἕκαστος εἰς τὸν πλησίον του. Καὶ τὰ μέλη θὰ ἀγρυπνοῦν ἀπὸ κοινοῦ τὸ τρίτον παστῶν τῶν νυκτῶν τοῦ ἔτους, διὰ νὰ ἀναγινώσκουν τὸ βιβλίον καὶ νὰ ἐρευνῶσιν τὸ δίκαιον». (A. Χασιτόπη, Τὸ ἐν τοῖς χειρογράφοις τῆς Νεκρᾶς Θαλάσσης Ἐγχειρίδιον Πειθαρχίας, ἐν Ἀθήναις 1957, σελ. 26.).

3. Les écrits Esséniens découverts près de la Mer Morte, Paris 1959, σελ. 280 ἐξ. καὶ ἐν Evidences, 65 (1957) σελ. 24, 27 ἐξ.

4. The Dead Sea Scriptures, New York 1956, σελ. 243 ἐξ. 263 ἐξ.

Ὡς πρώτη πηγή τοῦ ὑπομνήματος τοῦ Ναοῦ λαμβάνεται, γενικῶς, ἡ ἔκδοσις τοῦ J. Allegro⁵. Ἐκ τῶν συναφῶν δ' ἐργασιῶν, δυστυχῶς, μίαν μόνον δυνάμεθα νὰ μνημονεύσωμεν ἐνταῦθα· τὴν τοῦ H. Rowley⁶.

Ἐν κατακλείδι, ἡ ἔλλειψις εἰδικῶν ἐπὶ τοῦ θέματος μονογραφιῶν καὶ ἡ σιβυλλικὴ τρόπον τινα φύσις τοῦ ὑπομνήματος, καθιστοῦν ὄλως δυσχερῆ τὴν θέσιν τοῦ μεταφραστοῦ πρὸς ἐπιστημονικωτέραν διασάφησιν τοῦ θέματος.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Γ. ΚΙΡΚΑΣΙΟΣ

5. Further Light on the History of the Qumran Sect, ἐν Journal of Biblical Literature, LXXV (1956) σελ. 89-93.

6. 4 Qp Nahum and the Teacher of Righteousness, ἐν Journal of Biblical Literature, LXXV (1956) σελ. 188-93.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΝΑΟΥΜ⁽¹⁾

[Ποῦ εἶναι ἡ φωλεὰ τῶν λεόντων, ἡ βοσκή τῶν σκύμων ;] (11,12α)

[Ἡ ἐρμηνεία του ἀναφέρεται εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ... , ἡ ὁποία ἐγένετο]¹ κατοικία διὰ τοὺς ἀσεβεῖς τῶν ἐθνῶν⁽²⁾.

Διότι ἕνας λέων ἐπορεύετο διὰ νὰ εἰσέλθῃ ἐκεῖ, — ἕνας σκύμνος λέοντος, ²[χωρὶς κανεῖς νὰ (τὸν) τρομάξῃ.] (11,12b)

[Ἡ ἐρμηνεία του ἀναφέρεται εἰς τὸν Δημήτριον, βασιλέα τῆς Ἑλλάδος, ὁ ὁποῖος προσεπάθησε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ τῇ συμβουλῇ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἐπιζητοῦν κολακείας· ³[ἀλλ' αὐτὸς δὲν εἰσῆλθεν ἐκεῖ, διότι ὁ Θεὸς δὲν τὴν παρέδωκεν] εἰς τὴν χεῖρα τῶν βασιλέων τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ Ἀντιόχου μέχρις ὅτου ἠγέρθησαν οἱ ἄρχοντες τῶν Κιτιέων. Ἄλλ' ὕστερον αὕτη θὰ καταπατηθῇ ⁴[ἀπὸ τοὺς Κιτιεῖς...]⁽³⁾.

1. Ἐκ τῶν ὑπαρχουσῶν τεσσάρων ἢ πέντε στηλῶν τοῦ ὑπομνήματος, ἐξεδόθη μόνον ἡ πρώτη ἡ ὁποία εἶναι καὶ ἡ σπουδαιότερα: Βλ. Journal of Biblical Literature, LXXV (1956) σελ. 89 ἔξ.

2. Τὸ βιβλικὸν κείμενον ἀφορᾷ κυρίως τὴν Νινευτ, τὴν πρωτεύουσα τῶν Ἀσσυρίων· διὰ μιᾶς τοιμηρᾶς μεταφορᾶς, ὁ σχολιαστὴς τὴν ἐπιθέτει εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ: τὴν Ἱερουσαλήμ ἡ ὁποία ἐγένετο «φωλεὰ τῶν λεόντων». Οἱ «λέοντες» σημαίνουν ἐνταῦθα τοὺς ἐθνικοὺς κατακτητὰς («οἱ ἀσεβεῖς τῶν ἐθνῶν») οἱ ὁποῖοι κατέλαβον τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ κατεστάθησαν ἐκεῖ ὡς κυρίαρχοι· ἐννοοῦμεν ὄλως ἰδιαιτέρως τοὺς Ρωμαίους, οἱ ὁποῖοι ἐγένοντο κύριοι τῆς Παλαιστίνης τῷ 63 π.Χ. - Ἡ ἐρμηνεία θεμελιούται ἐπὶ τοῦ Ψαλμ. 26.8, 68.6, 76.3, II Χρον. 36. 15, ἐνθα ἡ Ἱερουσαλήμ (Σιών) χαρακτηρίζεται ὡς «κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ» καὶ ἐν Ἱερ. 2.15, ὅπου οἱ πολέμοι τοῦ Ἰσραὴλ περιγράφονται ὡς «σκύμνοι» (Gaster, μν. ἔργ., σελ. 263 σημ. 1.).

3. Οἱ «βασιλεῖς τῆς Ἑλλάδος», δηλοῦν προφανῶς ἐνταῦθα τοὺς μονάρχας τῶν ἐλληνιστικῶν βασιλείων, ἀκριβέστερον δὲ τοὺς Σελευκίδας βασιλεῖς· ἀντιθέτως, διὰ τῆς ἐκφράσεως «ἄρχοντες τῶν Κιτιέων» χαρακτηρίζονται ὅπως καὶ εἰς τὸ ὑπόμνημα τοῦ Ἀββα-

Ὁ λέων διεσπάραττε τὰ μέλη τῶν σκύμων του καὶ ἐστραγγάλιζε διὰ τὰς λαινάς του βοράν. (11,13α)

⁵[Ἡ ἐρμηνεία του] ἀναφέρεται εἰς τὸν μανιώδη Σκύμον, ὁ ὁποῖος ἐπληττε τοὺς μεγιστᾶνας του καὶ τοὺς συμβούλους του ⁶[...](⁴).

[Καὶ ἐγέμιζε μὲ λείαν] τὸ ἄντρον του καὶ τὴν φωλεάν του μὲ σάρκας ἐσχισμένας. (11,13β)

Ἡ ἐρμηνεία του ἀναφέρεται εἰς τὸν μανιώδη Σκύμον, ⁷[ὁ ὁποῖος... ἤσκησε πράξεις ἐκδικήσεως ἐναντίον ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἐπιζητοῦν κολακείας, - αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἐκρέμα ἄνδρας ζῶντας ⁸[ἐπὶ τοῦ ξύλου... , πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν ἐγένετο] εἰς τὸ Ἰσραὴλ πρότερον(⁵). ἄλλ' ἐκεῖνος

κοῦμ, οἱ ἡγεμόνες τῶν Ρωμαίων. Μία πολὺ λεπτὴ ἐρμηνεία τοῦ βιβλικοῦ κειμένου, ἐπιτρέπει εἰς τὸν σχολιαστὴν τὴν ἀναγνώρισιν, εἰς τὸ ἀνὰ χεῖρας κείμενον, ἐνὸς ὑπαινιγμοῦ εἰς τὴν ὑφ' ἐνὸς τῶν Σελευκιδῶν βασιλέων, ὀνόματι Δημητρίου, γενομένην ἀπόπειραν ὅπως εἰσέλθῃ εἰς τὴν Ἰερουσαλὴμ, ἀπόπειρα ἣτις ἀπέληξεν εἰς ἤτταν. Ἄλλὰ περὶ ποίου Δημητρίου πρόκειται; Περὶ τοῦ Δημητρίου Α' τοῦ Σωτῆρος ὁ ὁποῖος, ἐν ἔτει 161 π.Χ., ἐξαπέστειλε τὸν στρατηγὸν τοῦ Νικάνορα, διὰ νὰ καθυποτάξῃ τὴν Ἰουδαίαν καὶ νὰ καταστειλῇ, χάρις εἰς τὴν συνοχοῦν μῖα μερίδος Ἰουδαίων, τὸν Ἰούδα τὸν Μακκαβαῖον, τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἀντιστάσεως; (Πρβλ. Μακκ., VII, 26 ἐξ.). Ἡ μήπως πρόκειται διὰ τὸν Δημήτριον Γ' τὸν Εὐκαιρον ὁ ὁποῖος, βασιλεύοντος τοῦ Ἀλεξάνδρου Ἰανναίου, τῷ 88 π.Χ., προσκληθεὶς ὑπὸ τῆς Φαρισαικῆς μερίδος, ἐπορεύθη διὰ τῆς στρατιᾶς του πρὸς τὴν Παλαιστίνην καὶ, συνενωθείς μὲ τὰς Ἰουδαϊκὰς ἐπαναστατικὰς δυνάμεις, ἐπέβαλεν εἰς τὸν Ἀσμοναῖον βασιλέα, παρὰ τῇ Συγῆμ, μίαν σκληρὰν ἤτταν, ἀλλ' ἐν συνεχείᾳ ἀπῆλθε, κατόπιν τῆς λιποταξίας τῶν Ἰουδαίων συμμάχων του, χωρὶς κινῆσαι νὰ κατορθώσῃ νὰ πλησιάσῃ τὴν Ἰερουσαλὴμ; (Πρβλ. Ἰωσηφ., Ἰουδ. Ἀρχ., XIII, 14,2., Ἰουδ. Πολ., 1, 4, 5). Ἡ δευτέρα ὑπόθεσις διατυπωθεῖσα ὑπὸ τοῦ Allegro, φαίνεται πιθανώτερα. Ὁ ὑπαινιγμὸς περὶ τῆς ἤττης τοῦ Δημητρίου δίδει εἰς τὸν σχολιαστὴν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ὑπενομήσῃ ὅτι, ἡ Ἰερουσαλὴμ θὰ παραμείνῃ ἐλευθέρη, χωρὶς νὰ ὑποταχθῇ εἰς τοὺς Σελευκίδας, ἀπὸ τοῦ Ἀντιόχου τοῦ Ἐπιφανοῦς, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ὁ Ἰούδας ὁ Μακκαβαῖος ἐπανέκτησε τὴν Ἁγίαν Πόλιν (164 π.Χ.), καὶ μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τῶν Ρωμαίων εἰς τὴν Παλαιστίνην: ὅτε δηλαδὴ ἡ Ἰερουσαλὴμ κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Πομπηίου (63 π.Χ.) ἀκατεπατήθη) ὑπὸ τῶν Κιτιέων, δηλονότι ὑπὸ τῶν Ρωμαίων.

4. Ὁ «μανιώδης σκύμον», ὅπως ἀνεγνώρισεν ὁ Allegro, εἰκονίζει τὸ πιθανώτερον ἐνταῦθα, τὸν Ἀσμοναῖον βασιλέα Ἀλέξανδρον Ἰανναῖον (103-76 π.Χ.). Ἡ βασιλεία του σημειοῦται, ἰδιαίτερος, διὰ τῆς ἐπανάστασεως τῶν Φαρισαίων, πρὸς ὁποῖους ἐπιώρθησε σκληρῶς. — Τὸ σχόλιον δεικνύει ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἀνέγνωσε τὴν ἐβραϊκὴν λέξιν BeDê, «ἰκανὰ τοῖς», ὡς BaDDê, «μέλη» (Πρβλ. Ἰώβ, 18, 13, «βρωθείσαν αὐτοῦ κλώνες ποδῶν, κατέδεται δὲ τὰ ὄραϊα αὐτοῦ θάνατος» (Gaster, μν. ἐργ., σελ. 263 σημ. 5).—Οἱ πολεμισταὶ ἢ ἥρωες καλοῦνται «ἀνταῖοι λέοντες» ὡς ἐν II Σαμ. 23.20., Ἦσ. 33.7-συμφωνῶς δὲ πρὸς μίαν πατροπαράδοτον ἐρμηνείαν- καὶ «σκύμοι» (Ἰεζ. 32.2). Μία παρομοία ἔκφρασις συναντᾶται συχνάκις καὶ εἰς τὴν Ἀραβικὴν, (βλ. Yaqut, III, 437,17. 615,13). Πρβλ. ἐπίσης ἐν Αἰσχ., Χοηφόροι, 939, ἐνθα ὁ Ὀρέστης καὶ ὁ Πυλάδης περιγράφονται ὡς τοιοῦτοι. Πρβλ. ἐπίσης Εὐρ., Ὀρέστης, 1401. (ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 264 σημ. 6.).

5. Ἡ ὑπὸ ὄλως καταφρονητικῆν ἔννοιαν ἔκφρασις: «ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἐπιζητοῦν κολακείας», δηλοῖ ἐχθροὺς τῆς αἰρέσεως-πράγματι, οἱ Φαρισαῖοι, ὅπως ἀνωτέρω ὁ Ἰωσηπος (Ἰουδ. Ἀρχ. XII, 14,2) ἀναφέρει ὅτι ὁ Ἰανναῖος, νικηθεὶς ὑπὸ τοῦ Δημητρίου, ἐξε-

ὁ ὁποῖος ἐκρεμάσθη ζῶν ἐπὶ [τοῦ] ξύλου [...]. (6)

⁹Ἰδοὺ ἐγὼ εἶμαι ἐναντίον [σου], ⁹[προφητεία τοῦ Γιαχβὲ τῶν δυνάμεων, καὶ θὰ καύσω ἐν καπνῷ τὸ πλῆθος σου, καὶ τὸ ξίφος θὰ καταφάγη τοὺς σκύμνους σου· καὶ θὰ ἐξαλείψω ἐκ τῆς γῆς| τὴν []λείαν του. (11,14)

¹⁰[Ἡ ἐρμηνεῖα του ἀναφέρεται...]. Καὶ τὸ πλῆθος σου, εἶναι τὰ στίφη τῆς στρατιᾶς του [...].· καὶ οἱ σκύμνοι του, εἶναι ¹¹[...]· καὶ ἡ λεία του, εἶναι τὰ

δικήθη ἀνασταυρώσας ὀκτακοσίους Φαρισαίους· τὸ γεγονός τοῦτο ὑπαινίσσεται ὁ σχολιαστής. Ἡ ἔκφρασις: «κρεμᾶν ἄνδρας ζῶντας ἐπὶ τοῦ ξύλου» καταδεικνύει τὴν ποινὴν τῆς σταυρώσεως· ἡ σκληρὰ αὕτη τιμωρία, ἡ ὁποία οὐδέποτε ἄλλοτε εἶχε χρησιμοποιηθῆ εἰς τὸ Ἰσραὴλ, ἦτο διὰ τοὺς Ἰουδαίους ἓνα σκάνδαλον. (Σ.τ.μ. Περὶ τῆς ποινῆς τῆς σταυρώσεως βλ. Α. Φιλίππιδου, Ἱστορία τῆς Ἐποχῆς τῆς Καινῆς Διαθήκης, Ἀθήναι 1958, σελ. 284 ἐξ.).

Ἐάν εἶναι ἀληθές ὅτι, ὁ Ἀντίοχος ὁ Ἐπιφανῆς εἶχεν ἀνασκολοπίσει, προγενεστέρως, Ἰουδαίους εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ (Ἰωσφ. Ἰουδ. Ἀρχ., XII, 5,4), τοῦτο οὐδόλως μειώνει τὴν ἀκρίβειαν τῶν λεγομένων ὑπὸ τοῦ ὑπομνηματιστοῦ: «...πρῶγμα τὸ ὁποῖον δὲν ἐγένετο εἰς τὸ Ἰσραὴλ πρότερον»: ἡ ἔκφρασις αὕτη θέλει νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ σταύρωσις ἦτο ἀντίθετος πρὸς τὰ εἰθισμένα ἐν τῷ Ἰσραὴλ: σταυρώσεις διατασσόμεναι ὑφ' ἑνὸς ξένου δὲν ἐλαμβάνοντο ὑπ' ὄψιν. Ἄς σημειωθῆ ὅτι ὁ Ἰανναῖος, οὐδόλως μνημονεύεται ἐνταῦθα ὡς διώκτης τῆς αἰρέσεως τῶν Ἑνλεκτῶν, τῆς αἰρέσεως τῶν Ἑσσαίων· ἀντιθέτως, τὰ θύματά του, ὑπῆρξαν, τὸ ἐπαναλαμβάνομεν, «ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἐπιζητοῦν κολακείας», δηλαδὴ οἱ Φαρισαῖοι.— (Σ.τ.μ. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ περατοῦται ἡ ὑπ' ἀριθμ. 5=2 σημείωσις τοῦ ὑπομνήματος. Εἰς προγενεστέραν ὁμῶς σημείωσίν του, ὁ γάλλος καθηγητὴς, σχολιάζων τὸν στ. 8., ἔγραφεν: «Ἐάν ὁ Ἰανναῖος ἐχαρακτηρίζετο ὡς ἀμυνώδης σκύμνος», ὁ τίτλος τοῦ «ἀσεβοῦς ἱερέως» δὲν τοῦ ἀπενεμήθη: ὁ τίτλος αὐτὸς κατὰ τινὰ τρόπον ἐπεφυλάχθη, ὅπως ἔχομεν ἴδῃ εἰς τὸ ὑπόμνημα τοῦ Ἀββακούμ, δι' ἐκεῖνον ὅστις ἐπεβουλεύθη τῆς ζωῆς τοῦ Διδασκέλου τῆς Δικαιοσύνης καὶ κατεδίωξε τοὺς ὀπαδοὺς του, — καθ' ἡμᾶς, διὰ τὸν Ἰρκανὸν II (βλ. Evidences, No 65 (1957) σελ. 28 σημ. 44). Ἡ Μισνὰ (Sanhedrin, 6. 4) ἀναγράφει τὴν γνώμην τῶν σοφῶν ὅτι, «κρεμᾶμενος εἶναι μόνον ὁ βλάσφημος καὶ ὁ εἰδωλόλατρός». Τοῦτο εἶναι μία ἐρμηνεῖα τοῦ Βιβλικοῦ κειμένου (Δευτ. 21. 23) καθ' ὃ, «ὁ κρεμᾶμενος εἶναι κατηραμένος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ», ἐν τῇ ἐννοίᾳ ὅτι ἡ κρέμασις προϋποθέτει τὴν βλασφημίαν (Gaster, σελ. 264 σημ. 8.).

6. Ἡ μικρὰ αὕτη φράσις παραμένει ἀρκετὰ αἰνιγματώδης· μία λέξις ἔχει μερικῶς φθαρῆ πρὸς τὸ τέλος· ἡ λέξις αὕτη δὲν δύναται σχεδὸν νὰ εἶναι ἢ ἓνα ρῆμα, πιθανῶς [YQ] R «θὰ τὸν ἐπικαλεσοῦν». Ἐάν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἤθελέ τις συμπληρώσει τὴν λέξιν, ἡ φράσις θὰ ὑπαινίσσεται μιαν προσωπικότητα, ἡ ὁποία θὰ ὑπέφερε τὸ μαρτύριον τοῦ σταυροῦ καὶ θὰ καθίστατο ἓνα ἀντικείμενον ἐπικλήσεως. Ποία ἦτο ἡ προσωπικότης αὕτη; Καὶ ὑπὸ τίνος ἐσταυρώθη; Τίποτε δὲν μᾶς ὑποχρεώνει νὰ σκεφθῶμεν ὅτι θὰ ἦτο εἰς ἀπὸ τοὺς ὀκτακοσίους Φαρισαίους τοὺς ἀνασταυρωθέντας ὑπὸ τοῦ Ἰανναίου· ἡ ποινὴ του ἠδύνατο νὰ τοῦ ἔξη ἐπιβληθῆ ὑφ' ἑνὸς τῶν διαδόχων τοῦ Ἰανναίου. Τὸ ἀληθὲς νόημα τῆς φράσεως δίδεται διὰ μιᾶς σειράς συλλογισμῶν: ἂν ἡ σταύρωσις εἶναι σκάνδαλον, ὁ σταυρωθεὶς ἐκεῖνος ἄνθρωπος, ἀντιθέτως, θὰ ἀπέβαινε δι' ὀρισμένους ἓνα ἀντικείμενον ἐπικλήσεως. Ὑπογραμμίζομεν, ὅτι αὕτη ἡ κατὰ γράμμα ἐξήγησις παραμένει πάντοτε ὑποθετικὴ, δοθέντος ὅτι ἡ τελευταία λέξις τῆς φράσεως ἔχει δυστυχῶς περικοπῆ. Ἐν τούτοις, δύναται τις νὰ ὑπενθυμίσῃ ἐνταῦθα τὸ περίφημον χωρίον τοῦ Ζαχαρίου, XII,10-XIII, 1: «Καὶ ἔρχω ἐπὶ τὸν οἶκον Δαυὶδ καὶ ἐπὶ τοὺς κατοικοῦντας Ἱερουσαλήμ πνεῦμα χάριτος καὶ οἰκτιρμοῦ, καὶ

πλούτη τὰ ὅποια συνεχέντρ[ωσεν εἰς τὸν Να]ὸν τῆς Ἱερουσαλήμ, τὰ ὅποια
 12[θὰ παραδοθῶν εἰς χεῖρας τῆς δυνάμεως τῶν Κιτιέων...]. Ὁ Ἰσραήλ
 θὰ παραδοθῆ [...](7.)

.....

ἐπιβλέφονται πρὸς με ἀνθ' ὧν κατωρχήσαντο καὶ κόψονται ἐπ' αὐτὸν κοπετόν, ὡς ἐπ' ἀγα-
 πητὸν καὶ ὀδυνηθήσονται ὀδύνην ὡς ἐπὶ πρωτοτόκῳ. ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκεῖνη, μεγαλυνηθήσεται
 ὁ κοπετὸς ἐν Ἱερουσαλήμ ὡς κοπετὸς ροῶντος ἐν πεδίῳ ἐκκοπτομένου..... Ἐν τῇ ἡμέρᾳ
 ἐκεῖνη ἔσται πᾶς τόπος διανοιγόμενος ἐν τῷ οἴκῳ Δαυὶδ....»

7. Τὰ πολυάριθμα κενὰ ὄλου αὐτοῦ τοῦ χωρίου δὲν ἐπιτρέπουν νὰ τοῦ δώσωμεν
 μίαν ὀρισμένην καὶ βεβαίαν ἐρμηνείαν.

Ἀναμφιβόλως πρόκειται πάντοτε περὶ τοῦ «μανιώδους σκύμνου», δηλαδὴ τοῦ Ἀλε-
 ξάνδρου Ἰανναίου. Πολὺ ἐνδιαφέρον θὰ ἦτο νὰ γνωρίσῃ κανεὶς πᾶς ὁ σχολιαστὴς ἡρμήνευε
 τὴν λέξιν τοῦ βιβλικοῦ κειμένου «οἱ σκύμνοι του»: οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ βασιλικοῦ στρατοῦ, ἢ
 καλλίτερον οἱ δύο υἱοὶ τοῦ βασιλέως (Ἀριστοβούλος II καὶ Ἰρμανός, II) — Σοφοληροῦμεν
 τὴν ἐπομένην φράσιν ἀφορῶσαν τὰ πλοῦτη, συμφώνως πρὸς τὸ Ὑπόμνημα τοῦ Ἀββακούμ
 IX, 4-7: «οἱ ὑπόλοιποι λαοὶ» ἀναφέρεται εἰς τοὺς ἱερεῖς τῆς Ἱερουσαλήμ, τοὺς τελευ-
 τάτους, οἱ ὅποιοι συνεχέντρωσαν πλοῦτον καὶ κέρδη ἀπὸ τὴν λεηλασίαν τῶν λαῶν.

Ἀλλὰ κατὰ τὰς ἐσχάτας ἡμέρας ὁ πλοῦτος των θὰ παραδοθῆ μαζί με τὴν λείαν των εἰς
 χεῖρας τῆς δυνάμεως τῶν Κιτιέων, διότι αὐτοὶ εἶναι οἱ «ὑπόλοιποι λαοὶ». (βλ. Β. Μ. Βέλλα,
 Τὸ Ὑπόμνημα εἰς τὸ Βιβλίον τοῦ Ἀββακούμ, Ἀθῆναι 1958, σελ. 48). Εἰς αὐτὸ τὸ χωρίον
 στιγματίζονται οἱ «τελευταῖοι ἱερεῖς τῆς Ἱερουσαλήμ» (καθ' ἡμᾶς, ὁ Ἀλέξανδρος Ἰανναῖος
 καὶ οἱ δύο υἱοὶ του). — Τὸ σχόλιον δεικνύει ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἀνέγνωσε RBKH, «τὸ πλη-
 θος σου», καὶ οὐχὶ RKBH, «ἀμάξιας σου», ὡς ἐν τῷ Μασσωριτικῷ κειμένῳ. Ἡ γραφὴ
 τοῦ κειμένου συμφωνεῖ πρὸς τὴν τῶν ἐβδομηκοντα καὶ τὴν Συριακῆν μετάφρασιν. (βλ.
 Gaster, μν. ἔργ., σελ. 264 σημ. 9).